

Shostakovich hiermee in het reine te komen met zijn bewogen leven?

Het kwartet heeft hij in 1960 in drie dagen gecomponeerd, herstellend van een in 1959 opgelopen ziekte (polio) waarvoor hij in Gohrisch (bij Dresden) behandeld werd. Hij verbleef echter officieel in verwoest Dresden voor de opnamen van de film 'Five Days Five Nights'.

Hanns Eisler (1898-1962) kwam als kind van Duits-Oostenrijkse ouders ter wereld. Hij trok met zijn ouders naar Wenen, diende in de 1e W.O. in het leger. Als 21-jarige ging hij studeren aan het 'Neuen Konservatorium' in Wenen, nam privéles bij Schönberg en Webern en toog in 1925 naar Berlijn. Zijn belangstelling voor het socialistische gedachtegoed bracht hem ertoe concertmuziek te beschouwen als een middel tot massacommunicatie. Geen abstracte concertmuziek meer, maar 'Kampf- und Protestlieder' voor (amateur)koren. Vanaf 1927 componeert hij zijn eerste film- en toneelmuziek. Hij leert Bertolt Brecht kennen met wie hij een levenslange vriendschap sluit en samenwerkt. Brecht waarschuwt hem voor Hitler. Hij verlaat Berlijn, wijkt uit naar Amerika, waar hij zich vanaf 1942 in Hollywood vestigt als filmcomponist en universiteitsprofessor wordt in Californië, maar ook hier de samenwerking met Brecht voortzet. Wegens zijn communistische instelling wordt hij in 1948 uitgewezen. Hij remigreert naar de naoorlogse DDR, waar hij aan de 'Deutsche Hochschule für Musik' docent wordt. Ook daar belemmerde zijn maatschappijkritische houding hem in zijn ontwikkeling als componist.

We zijn benieuwd hoe de arrangementen uitpakken en of de bovenstaande toelichting voldoende herkenningpunten oplevert.

Hartelijk dank voor Uw bezoek en hopelijk tot volgend jaar.

Dit programma wordt mede mogelijk gemaakt door:

Hic. Jacet Robur, opgericht 30 april 1927

Berlage Saxophone Quartet

Het **Berlage Saxophone Quartet** is gevormd in 2008, als vier bewoners van het Berlage Blok (een studentenwoning van het Amsterdamse conservatorium) de handen ineenslaan. Wat goed is, komt snel: 2009 – 1e prijs op het Selmer Saxofoonkwartetten-concours; 2011 – 1e prijs op het Storioni Festival Concours en het Onwings presentatieconcours + Laureaat bij de 'Deutsche Musik-Wettbewerb' in Berlijn (met als gevolg in seizoen 2012-2013 dertig concerten in Duitsland); 2013 – Dutch Classical Talent Award + de Publieksprijs; 2015 – Kersjesprijs.

Ze volgden vanaf 2005 de Masteropleiding Kamermuziek bij het befaamde Artemis Quartet aan de 'Universität der Künste' te Berlijn.

Geroemd worden ze om hun frisse geluid, hun spelvreugde, hun bevoegenheid, hun flair, hun veelzijdigheid, hun verfijnde spel, hun perfecte afstemming, hun indrukwekkende virtuositeit. Ze kunnen elegant, maar waar nodig ook bijtend spelen en beschikken over een scala aan klankkleuren. Met afwisselende programma's hebben ze gespeeld in het Amsterdamse Concertgebouw, Muziekgebouw aan het IJ, in Vredenburg, op het Grachtenfestival, het Holland Festival, het Festival Classique en in diverse Europese landen. En nu dus in Barchem!

Jan Brokken

In 'De weg naar de vrijheid' – de concertlezing van **Jan Brokken** – zal het gaan om episodes uit zijn boeken 'In het huis van de dichter' (een boeiende, gevoelige inkijk in het leven van de aan aids vroeg overleden pianist Yuri Egorov, met wie hij bevriend raakte), 'Baltische zielen', 'De Kozakkentuin', 'De gloed van Sint-Petersburg'. Dagblad BN/De Stem noteerde: 'een meesterlijk schrijver en een weergaloos verteller!'

Zondag 20 augustus 15.00 uur

Berlage Saxophone Quartet i.s.m. Jan Brokken

Lars Niederstrasser - *sopraansaxofoon*

Peter Vigh - *altsaxofoon*

Kirstin Niederstrasser - *tenorsaxofoon*

Eva van Grinsven - *baritonsaxofoon*

Modest Moessorgsky (1839-1881)

Pianominiaturen (uit 'Kinderspelen')

Erwin Schulhoff (1894-1942)

Fünf Stücke für Streichquartet (selectie)

Hawar Tawfiq (1982-)

de Tocht*

Arvo Pärt (1935-)

Fratres

— pauze —

Dmitri Shostakovich (1906-1975)

8e strijkkwartet

Hanns Eisler (1898-1962)

Allegro (uit de 6e Orchestersuite)**

**Nieuwe compositie, speciaal gecomponeerd voor dit programma*

***komt uit de film 'Le grand jeu'; arrangement Christoph Enzel*

(Alle andere arrangementen van Peter Vigh)

KAMER
MUZIEK
AAN DE
BERKEL

Toelichting

Berlage Saxofohne Quartet

door Henk Slik

Modeste Moessorgsky (1839-1881) is opgeleid tot officier, maar de muziek boeide hem toch meer. In St.Petersburg wordt hij opgenomen in een kring van enthousiaste muzikliefhebbers. Conservatoria van betekenis waren er nog niet in Rusland. Het waren dus zuivere amateurs die een of meer instrumenten bespeelden. Modeste, die grondig pianoles heeft gehad, was een voortreffelijk pianist. Vijf van die vrienden wijdden zich hartstochtelijk aan het componeren: Mussorgsky, Balakirew, Cui, Rimsky-Korsakow en Borodin. Ze probeerden invloeden van het Westen te vermijden en te streven naar klassieke Russische muziek. Tussen 1850 en 1900 hebben ze grote invloed gehad in Rusland, zodat ze bekend werden als 'het machtige hoopje'. Financiële problemen en een gebrekkige muzikale opleiding dreven de verbiterde Modeste tot de alcohol, die hem op 42-jarige leeftijd zelfs noodlottig werd. Een paar meesterwerken zullen de tand des tijds wel doostaan: zijn opera 'Boris Godoenow' en zijn indrukwekkende pianocompositie 'Schilderijen van een tentoonstelling'. Het Berlage Saxofohne Quartet speelt een bewerking van enkele pianominiaturen uit '*Kinderspelen*'.

Erwin Schulhoff (1894-1942) mocht als 10-jarige Joodse knaap op voorspraak van Dvorák zijn opwachting maken op het conservatorium van Praag. Hij zou in de jaren '20 in de Europese cultuurcentra een gevierde virtuoze pianist worden (vooral van nieuwe muziek), een revolutionaire componist en een strijdbare muziekcriticus. Als componist verbond hij expressionistische invloeden met jazz, dadaïsme en neoclassicisme. Hij had grote voorliefde voor grotesken, parodieën, gecompliceerde ritmen en klankeffecten. Ondanks zijn radicalisme en zijn kosmopolitische instelling toont hij ook verwantschap met de muziek van de Dvorák-school (Novak-Suk). Zijn '*Fünf Stücke für Streichquartet*' is op te vatten als een parodistische suite waarin stijlkenmerken van de Barok en van de 2e Weense school (Schönberg c.s.) herkenbaar zijn. Het gaat om een Weense wals, een Serenade, Tsjechische volksmuziek, een Tango en een Tarantella.

Hawar Tawfiq (1982) komt oorspronkelijk uit Koerdistan. In

zijn geboorteplaats Sulaymania (Noord-Irak) begint hij in 1992 een vioolstudie aan het Institute of Fine Arts. Nadat hij zijn land is ontvlucht, zet hij aan het Tilburgse conservatorium zijn opleiding voort, studeert in 2006 cum laude af in Amsterdam bij Alexander Kerr en behaalt zijn mastertitel in Tilburg als violist en componist. Hij toert op uitnodiging door Europa en Zuid-Amerika met het East-Western Divan Orchestra van Barenboim. Dan volgt hij diverse masterclasses (bij Krebbers, Hoogeveen, Erleben), componeert diverse kamermuziek- en orkestwerken ('Byran', 'Cantus Fratres', Stabat Mater') en is solist bij verschillende orkesten. Als vaste remplaçant is hij verbonden aan de Philharmonie Zuid-Nederland, is leider van het Xilias strijkorkest (van de Eindhovenense muziekschool). Van 2009-2012 is hij 1e violist in het St. Petersburg Strijk Kwartet. Hij wint in 2012 een prijs voor de beste filmmuziek op het filmfestival van Oslo. Sinds 2015 is hij concertmeester en artistiek leider van de Opera Dera-groep in Koeweit en directeur van de Hawary Art Company. Geen wonder dat hij compositieopdrachten kreeg o.a. van Vlaams Sinfonietta ('Atmosfera curdo', gebaseerd op een paar Koerdistaanse volksliederen), van Philharmonie Zuid-Nederland ('Unificazione' voor orkest en elektronica, t.g.v. het 25-jarig bestaan van Europa sinds het verdrag van Maastricht). En '*de Tocht*' voor het Berlage Saxofohne Quartet. We zijn benieuwd wat hij daarin te zeggen heeft.

Arvo Pärt (geb.1935) De in Paide (Estland) geboren Pärt was – voor zover mogelijk onder het communistische regime – tot begin 70'er jaren een Westerse avant-gardist die zich bezig hield met atonaliteit, collage-techniek en onvoorspelbare ritmes; aanvankelijk geïnspireerd door Prokofiev en Schönberg. Later richtte hij zich op de polyfonie van de Renaissance en het Gregoriaans, keerden de tonaliteit en regelmatige ritmes terug, kreeg hij voorliefde voor trage tempi, het geluid van bellen en een vocale benadering van melodieën. Zijn streven: eenvoud, verstillung met maximaal effect. Voor het eerst deed hij dat met '*Für Alina*' (zijn dochter). Het gevolg: grote populariteit (vergelijk Einaudi). Een ander voorbeeld is '*Spiegel im Spiegel*'. Het in 1977 gecomponeerde '*Fratres*' is ook zo'n minimalistisch, ritueel werk met licht hypnotiserende werking (voor wie daar gevoelig voor is). Het is bedoeld voor strijk- en blaaskwintet, maar is door Pärt zelf en anderen voor diverse samenstellingen bewerkt (b.v. voor strijkers,

pauken en xylofoon; voor viool en piano; voor de 12 cellisten van de Berliner Philharmoniker). De oorspronkelijke versie is gebaseerd op het herhalen van een streng hymneachtig thema. De acht herhalingen – telkens een terts hoger of lager – worden gescheiden door gesimuleerde paukenslagen, waardoor de klank steeds rijker wordt. In het midden zit het dramatisch hoogtepunt. Daarna wordt het stiller en eindigt het in een sfeer van verstilde spiritualiteit. In zijn 1e versie is het met zijn koraalachtige herhaalde melodie vrij somber. De titel 'Fratres' (broeders) wijst op een inspiratie door het monniksleven. Volgens sommigen roept het het beeld op van een rouwstoet van leden van een religieuze sekte.

Veel intellectuelen, onder wie veel vrienden en medestrijders van **Dmitri Shostakovich** (1906-1975) waren in de 30'er jaren ten offer gevallen aan de stalinistische zuiveringen. Anderen zagen alleen in zelfmoord een oplossing om verlost te worden van de psychische druk van de machthebbers. Shostakovich draagt zijn **8e strijkkwartet** – zijn populairste – op aan de slachtoffers van fascisme en oorlog (en aan zijn dochter Galina). Vooral in de arrangementsversie van Barshai werd het overal in de wereld uitgevoerd. Het bevat 5 delen zonder pauze. In het begin- en eindeel (**largo**) domineren de noten D-Es-C-H (zijn initialen) en vallen vele quotes op: uit zijn succesvolle 1e symfonie, uit de 5e symfonie (een werk dat hem vrijwaarde van vervolging door Stalin).

Het heftige Allegro molto is een variatie op het voor Shostakovich zo kenmerkende sarcastische scherzo. Hierin verwerkt hij het 'Joodse thema' uit zijn 2e pianotrio om zich te identificeren met de Joden die ook aan vervolging door Stalin bloot stonden. In het walsachtige *3e deel* – ook een scherzo – zit het beginthema van zijn 1e celloconcert. Het bevat rijke, gevoelige toonkleuren. Het *4e deel* met zijn agressieve accenten is a.h.w. een requiem. Naast het originele hoofdmotief van het celloconcert bevat het het rouwmotief uit het revolutielied 'In de kerker doodgemarteld' en een quote uit de opera Lady Macbeth of Mzensk (Minsk) – een werk dat sinds 1936 verboden was en waardoor Stalin de componist tot persona non grata verklaarde!

Lang na de dood van Shostakovich publiceerde Isaak Glikman, een vriend van de componist, een aan hem gerichte brief waarin Shostakovich verklaart dat de muziek van zijn 8e strijkkwartet een eerbetoon aan hemzelf is! Tracht